

Din Eğitimi 2

Dr. Öğr. Ü. M. İsmail Bağdatlı

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Bayraktar Bayraklı, *İslam'da Eğitim (Batı Eğitim Sistemleri İle Mukayeseli)*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989.

İsimli eserden istifade edilmiştir.

İslam Eğitiminin Prensipleri

İrsiyet Prensibi

Çevre Prensibi

Hürriyet Prensibi

Tekamül Prensibi

Zaruret Prensibi

Muvazene (Dengeleme) Prensibi

Örnekleme Prensibi

Ceza Prensibi

Sevgi ve Merhamet Prensibi

Hidayet Prensibi

İrsiyet Prensibi

İnsan doğuştan bazı yetenekleri beraberinde getirmektedir. (fıtrat)

Bunlar ham kabiliyetlerdir.

Geliştirilmesi insanlar arası eğitim ile mümkündür.

İnsan kendi kendini eğitemez.

Eğitimi “kim” verecek? sorusu İslâm eğitimi ve batı eğitimi arasındaki farklılığın temelini ortaya koymaktadır.

İnsan insanı eğitirken kendi düşüncelerine göre değil, insanüstü kaynaktan gelen ilkelere göre eğitmelidir.

Aksi takdirde tohumu yeşertirken ezer, kabiliyetleri geliştirirken körletir. İnsanı insanın tutsağı haline getirir.

“Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi (güzel) çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka birşey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.” (A’raf, 58)

Anne ve babanın helal olarak beslenmiş olması çocuğu olumlu etkileyecektir.

Çocuk anne babasından sadece renk sima gibi bazı vasıfları irsî olarak almamaktadır. İyi ahlâk ve tabiat, izzet, şeref gibi manevi vasıflar da alınmaktadır.

“Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir hazine vardı; **babaları ise iyi bir kimse idi**. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.” (Kehf, 82)

Eğitim tohumdan başlamalıdır.

Her insanın yetenekleri farklıdır.

Fıtrata yönelmeyen bir eğitim hedefine ulaşamaz.

Fıtrî özellikler dikkate alınmalı geliştirilmelidir.

(Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. (Rum, 30)

İlahi eğitim insan yaratıldıktan sonra değil ruhlar aleminde başlamıştır.

“Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler.” (A’raf, 172)

Ebû Hüreyre radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre
Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“İnsanlar, altın ve gümüş madenleri gibidir. İslâm
öncesi dönemde hayırlı olanlar, İslâm döneminde
de İslâm'ı kavramak kaydıyla hayırlıdırlar. Ruhlar,
askerî birlikler gibidir. Birbirleriyle tanışan ruhlar,
birbirleriyle kaynaşırlar, tanışmayanlar da ayrılığa
düşerler.”

(Buhârî, Enbiyâ 2 (Sadece ruhlar ile ilgili kısım Hz. Âişe'den
rivayet edilmiştir.); Müslim, Birr 159, 160. Ayrıca bk. Ebû
Dâvûd, Edeb 16)

Çevre Prensipleri

İnsan irsiyeti iyi olsa dahi kötü bir çevrede bozulabilir.

Veya kötü bir irsiyet çevre etkisi ile iyiye dönüşebilir.

İslâm'da “hidayet” anlayışı vardır.

İnsan, hayat içinde iyi ve kötü etkiler arasında gidip gelir.

İnsan ihtiyaç halinde doğar.

İhtiyaç, insanın yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

İnsan ihtiyacından dolayı çevre ile etkileşim halindedir.

İnsan bir melek olmadığı için iyi ve kötü arasında yer alan bu ritm onun şahsiyetinde daima var olacaktır.

Çevrenin üç boyutu vardır:

Tabiat, aile, okul

Tabiat'ın etkisi:

Tabiat, inanç ve zihin yapısı yönünden kişiyi etkileyebilir.

İslamı'nın indiği Arap Yarımadası'nda yaşıayan insanlar, doğal çevrenin berraklığı, ufkun enginliği ve sert tabiat şartlarından kaynaklanan acziyet hisleri ile aşkın bir ilah kavramını kabule zihnen hazır durumdaldardı.

Kendilerinde tabiat etkisi ile oluşın hayal güçleri ile tabiat ötesi varlıklara inanıyorlardı (melekler gibi).

“Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştüğünüz şeylerden uzağım.” (En'am, 76-78)

İnsanın kainatı incelemesi onu aşkın bir yaratıcının varlığı düşüncesine götürmektedir.

Bazı ilkel kabilelerin tabiat varlıklarına taptıkları da bilinmektedir.

Tabiatın insan üzerinde olumlu veya olumsuz etkisi olabilmektedir. Din, bu etkiyi olumluya çevirmeyi hedeflemektedir.

Ailenin etkisi:

“Her doğan İslâm fıtratı üzerine doğar,
ebeveyni Yahudi ise Yahudi, Hıristiyan ise
Hıristiyan olur.” (Müslim, Kader, 25)

Lisan ailede öğrenilir.

Sevgi orada öğrenilir.

Hürmet ve ikram hassasiyeti ebeveyynden alınır.

Bireysel ve toplumsal görevler orada öğrenilir.

Sorumluluk duygusu ailede edinilir.

Çevre ve inançlarına intibak orada gerçekleşir.

İnsan ailesinin damgasını taşımaktadır.

Gazalî, ailenin ilk görevinin “**korumak**” olduğunu ifade etmektedir.

Verilecek iyi terbiye hem dünya hem cehennem ateşinden koruyacaktır.

“Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.”
(Tahrim, 6)

Gazalî: “Çocuğu korumak; onu güzel eğitip temizlemek, ona ahlâkî değerleri öğretmek, kötü arkadaşlardan korumak, devamlı olarak zevk duyar halde bırakmamak, refah ve süs sebeplerini sevdirmemekle olur. Çünkü zinet ve refaha alışınca büyüdüğü zaman onları elde edebilmek için ömrünü onların peşinde kaybeder.” demiştir. (ihya, c.3, s.72)

Okulun etkisi:

Okul aile ile beraber çalışmalı aileye ters düşmemelidir.

Okulun ilk görevi okumaktır ve okumaya Allah'ın ismi ile başlanır.

“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılarmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemlle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.” (Alak, 1-5)

Ailede değerler öğrenilir, okulda ise bilgi verilir.

Bedir savaşı sonunda alınan esirlerin okuma yazma öğretme karşılığı serbest bırakılması öğretmenin inancına İslâm'ın dikkat etmediğini göstermektedir.

Değer ve inanç aileye bırakılmış, okul, bilgi ve ailenin başlattığı sosyalleşmeyi gerçekleştiren bir kurum olmuştur.

Hürriyet Prensibi

İslam'ın hürriyet anlayışı hiç bir felsefî sistemde bulunmamaktadır.

İnsanı başka bir insanın görüşü doğrultusunda eğitmek onu bir insanın kölesi yapmak anlamına gelir.

Kölelik fikirlerde de olur.

Bir insan başka bir insan öyle düşünüyor diye o şekilde düşünüp inanıyorsa kendini aşamamış köle tabiatlı bir insan olacaktır.

Diğer insanların fikir ve inançlarından kurtulmuş insan hür olarak nitelenebilir.

Hürriyet, maddi varlıklardan kurtulup
Allah (c.c.)'ya bağlanmaktır.

Kötü duygular, arzular, istekler bunlar da
insanın içinde bulunan maddi olmayan
putlardır.

İnsan nefsin motivasyonundan kurtulmalıdır.

Gazalî nefisle mücadelede insanları üç gruba ayırmıştır:

1. Hevası galip gelip onu hakimiyeti altına alır, ona zıt davranışta bulunamaz. İnsanların çoğu bu durumdadır.

2. Bazı kişilerde nefs ile mücadele devamlıdır. Bazen nefs ona bazen de o nefse hakim olur. Bu kişi mücahittir. Bu durumda ölüm kendisine gelirse şehittir.

3. Nefsini mağlup edip daima ona hakim olur. Nefs hiçbir şart ve ahvalde ona istediğini yaptıramaz. Gerçek hakim odur. Gerçek hürriyete kavuşmuş, kölelikten kurtulmuştur.

(Gazalî, Mizanu'l-Amel, s.53)

Hürriyet Prensibi

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 56)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

Allah (c.c.) insanlara **iyi ve kötüyü ayırdetme** noktasında da **hürriyet** vermiştir.

“Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırdedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.”

(Enfal, 29)

“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik.
İster şükredici olsun ister nankör.”

(İnsan, 3)

“Biz ona iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik
mi? Ona iki yolu (doğru ve eğriyi)
göstermedik mi?”

(Beled, 8-10)

İslâm düşünme hürriyetine de önem
vermektedir.

“Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye
kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?”
(Kamer, 17)

İslâm eğitimi, zorla bir fikir ve inancın kabul ettirilmesine karşıdır.

“Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir.”

(Bakara, 256)

Tekâmül Prensibi

Yaratılmış olan tüm canlılarda tekâmül vardır.

“İnkâr edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?”

(Enbiya, 30)

“...Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.”

(Hac, 5)

Canlılar sudan meydana gelmiştir. Ve onunla gelişmektedirler.

Diğer canlılar gibi insanın yaratılışında da tekamül vardır.

“Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı.

Sonra ona ‘Ol!’ dedi ve oluverdi.”

(Al-i İmran, 59)

“Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız...

Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.”

(Hac, 5)

İnsanın eğitimi için de bu tekâmülden bahsetmek mümkündür.

“Benim, benden önce gelen peygamberlere nisbetle durumum buna benzer: Bir adam büyük bir bina yaptırıp onu güzelce dayayıp döşedi, fakat bir köşede bir tuğlalık boş yer bıraktı. Ahali binanın etrafında dolaşüyor, güzelliğine hayran kalıyor fakat şunu söylemeden edemiyordu: Niçin bu tuğlanın yeri boş? İşte ben o tuğlayım ve peygamberlerin sonuncusuyum”

(Buhârî, Menâkıb,18; Müslim, Fedail 32, Ebû Davûd, Fiten, 1).

Tekamül Prensibi

Şimdiye kadar gelmiş bütün dinler arasında
İslâm son ve tamamlayıcıdır.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

İnsanın gelişimi:

0-2 yaş

2-7 yaş

7-10 yaş

10-buluğ yaşı

şeklindedir.

2 yaşa kadar çocuk hürdür. Yürümeyi, konuşmayı öğrenir. Ona ilk müdahale süttten kesilmesi ile başlar. Onun şahsiyet gelişiminde bu önemli bir dönemdir.

Yedi yaşında eğitim başlar.

“Çocuklara 7 yaşında namaz kılmayı öğretin...”

(Ebu Davut, Salat, 26)

On yaşında ise uygulama başlamaktadır.

“... On yaşında namaz kılmazlarsa dövün.”

(Ebu Davut, Salat, 26)

İbn Tufeyl, **veli** olmak istersen **küçük çocukların**
bazı özelliklerini benimse:

Kendi maişetlerini merak etmezler.

Hastalandıklarında yaratıcılarına şikayette
bulunmazlar.

Yiyeceklerini diğerleri ile paylaşırlar.

Münakaşa ettiklerinde kin beslemezler, barışmak
için can atarlar.

Korktuklarında gözlerinden yaş akar.

Büluğ sonrasında insan zihni fizik ötesi alemi anlayabilecek duruma gelir.

İman ve ibadetten sorumludur.

İmam Gazalî, “İslam inançları, daha yeni gelişmekte olan çocuğa öğretilmelidir. Sathî olarak bunları öğrendikten sonra zamanla birer birer, her birinin ne demek olduğunu anlar. Yani önce öğrenmek, sonra anlamak, daha sonra da iman etmek.” demiştir.

(Gazalî, İhya, c.1, s.161-162)

İnsan fıtratı çocukların adam olmadan önce çocuk olmalarını istemektedir.

Çocuk olmadan adam olsun istenirse nizam bozular.

Serada mevsiminden önce yetişmiş meyveler gibi lezzetsiz olurlar.

Zaruret Prensibi

Eğitimde uyulması gerekli olan kurallar vardır.

Eğitimci ve eğitilen tamamen hür değildirler.

Zaruret prensibi diğer ilkeleri içine almaktadır:
eğitmen; irsiyet, evre, hürriyet, tekamül,
dengeleme, hidayet ve örnekleme ilkelerine
uymak zorundadır.

İnsan şahiyetinin belirli bir kapasitesi ve yönü vardır. Fazla yük yüklenirse fayda beklenirken zarar ortaya çıkacaktır.

“Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar...”

(Bakara, 286)

“Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister;
çünkü insan zayıf yaratılmıştır.”

(Nisa, 28)

Eğitimci insanın kapasitesini ölçmeli, ona göre yetiştirmelidir. Ölçme değerlendirme burada önemlidir.

İmam Gazalî diyor ki:

“Akli ermeyenlere bir meseleyi anlatmak fitne olur. Herkesi kendi aklının ayarları ile ölç ve kendi bilgisinin terazisi ile tart ki, sen ondan selamet bulasın, o da senden istifade etsin. Eğer böyle davranmazsan herkesin yeteneği farklı olduğundan inkâr ile karşılaşırısın.”

(Gazalî, İhya, c.1, s.57)

İbn Haldun:

“Öğretmenler eğitim usullerini bilmiyorlar, Yeni öğrenime başlamış olan öğrenciye, anlaşılması zor olan meseleleri anlatmaya çalışıyorlar. Onu, bu meseleleri anlamaya ve ezberlemeye zorluyorlar.

Bunun doğru bir metod olduğunu sanıyorlar. Halbuki öğrencinin düşünme ve zihnî yeteneği bunları anlayacak derecede gelişmiş değildir.

Neticede öğrenci anlaşılması zor olan bilgi karşısında temebelleşir. Zihni bilgiyi kabul etmez hale gelir. Öğrenmeme durumu sürüp gider...

...Öğretimin öğrencilere faydalı olması için derece derece ve azar azar verilmesi gerekir.

İlk önce fennin her meselesinin özünü teşkil eden konular verilmelidir. Konular, öğrencinin akıl, kavrama yeteneği ve derecesine göre ayarlanmalıdır. Öğretilen bilgilerde sonuna kadar bu usul takip edilmelidir. Bu metodu takip etmenin neticesinde, o meselede öğrenci bir meleke kazanır...

...Onun bilgi ve melekesi, az ve zayıftır. ilk devrede öğrenci bilgiyi tanımaya ve meseleleri kavramaya alışmış olur.” demiştir.

(İbn Haldun, Mukadime, s.533)

“De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.”

(İsra, 84)

Hz. Aişe: “Hz. Peygamber (s.a.) ahabına emrettiği zaman yapabilecekleri şeyi emrederdi.”

(Buharî, iman, 20)

“Öğrenci branşını kendi kendine seçmemelidir.
Bu işi hocasına bırakmalıdır. Zira hocasının
onun hakkında bir tecrübesi ve kanaati vardır.
Öğrencisinin tabiatına en uygun ve yatkın olanı
en iyi hocası bilir.”

(Burhaneddin zernucî, Talimu'l-Müteallim, s.14)

أَنْزَلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ

“İnsanları kendi seviyelerine indiriniz”

(Ebu Davud, Menasık, 69)

Hız. Ali, göğsüne işaret ederek: “Burada istediğın kadar bilgi var, anlayıp taşıyabilecek biri bulunsa” buyurmuştur.

(Gazalî, İhya, c.1, s.57)

Öğrenci kendi seviyesini bilmeden soru sorarsa dinî yönden inkâra saplanabilir.

“Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır. (Açıklanmadığına göre) Allah onları affetmiştir. (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir.” (Maide, 101)

“Sizden önce de bir toplum onları sormuş,
sonra da bunları inkâr eder olmuştu.”

(Maide, 102)

İnsanın yaşı, kabiliyeti gibi **cinsiyeti** de eğitimde dikkat edilmesi gereken ve fark oluşturan husulardandır.

Kadın ve erkek bazı yönlerden farklı eğitime tabi tutulmak zorundadırlar.

Kadın ve erkek insan olma yönünden müşterektirler fakat duygularının şiddet dağılımı açısından farklıdırlar.

Kadında sevgi, sadakat ve hisler çok gelişmiştir. Davranışlarını akıldan çok hisse göre ortaya koyarlar. Kadınlardan peygamber gelmemesinin sebeplerinden biri bu olabilir.

Erkeklerde bu gibi duygular zayıftır. Bu sebeplerle Kur'an kadını ayrı eğitime tabi tutmak istemiştir.

Sadece kadınlara ait bir sure mevcuttur.

Kadın ve erkeğin ayrı eğitime tabi tutulma zarureti birinin diğerine üstünlüğünden değil, toplumdaki görevi, biyolojik ve psikolojik yapısı gereği ortaya çıkmaktadır.

Örnek olarak:

“(Resûlüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.” (Nur, 30)

“Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri),

...erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tâbi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına zinetlerini göstermesinler.

Gizlemekte oldukları zinetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmasınlar (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” (Nur, 31)

Maneviyatı yüksek bir kadında erkeğe yaklaşma şeklinde bir özellik bulunmamakta, Fakat erkekten kadına doğru bir akım bulunmaktadır.

“Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.” (Ahzab, 59)

Yine Kur'an'da kadının sesi için ayarlama yapılıyor fakat erkek için bu şekilde bir uyarıda bulunulmuyor.

“Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel ve ciddi söz söyleyin.”

(Ahzab, 32)

Bazı insanlar **eğitime açık değildir.**

Bazı meseleler bazı insanların zihin ve kalbine
girmez.

“(Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.” (Bakara, 74)

“Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölümler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılıklarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler.”

(En'am, 111)

“Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak.”
(En’am, 112)

“Gerçek Şu ki, kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler.”

(Bakara, 6)

Eğitimcinin **kendi arzusunu eğittiği kişiler** üzerinde **gerçekleştirmesi** her zaman mümkün olmamaktadır.

“Ve insanların çoğu sen fazlaca arzu etsen de imân edici kimseler değildirler.”

(Yusuf, 103)

“Onlardan sana bakan da vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?”

(Yunus, 43)

Maverdî, değerlerin insanın tabiatı haline gelebilmesi için küçükken eğitimin başlaması gerektiği ve eğitimin aynı prensipler üzerine devamlı olarak yürümesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir.

(Maverdî, Edebü'd-Dünya ve'd-Din, 228)

Muvazene (denge) Prensibi

Vücudumuzdaki hücreler, organlar nasıl muvazene içinde işleyince insan sağlıklı oluyorsa, aynı şekilde insanın manevî hücrelerinde denge söz konusu olduğunda insanın manevî yapısı sağlıklı olacaktır.

İslâm insan şahsiyetinde bir dengenin bulunmasını istemektedir.

İnsanın kendi içinde, diğer insanlar arasında, hem de toplumlar arasında bu dengeyi aramaktadır.

İtidal (orta yolu bulmak) tavsiye edilmiştir.

“Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun.”

(İsra, 29)

İnsanın fitrî olarak getirdiği yetenekleri ve dünya hayatında kendisinde oluşan istekleri vardır.

Yetenekler ile arzu ve ihtiyaçlar arasında dengenin kurulması önemlidir.

Mutluluk bu şekilde mümkün olacaktır.

Gazalî, nefisle mücadelenin insanda bulunan şehvet, gazap, dünya sevgisi gibi kötü huyları **ortadan kaldırmak olmadığını** belirtmektedir.

İstenilen bu arzuları **dengeli hale getirmektir**.

İnsanın yemek iştahı kesilse ölecektir. Cinsî isteği yok olursa nesli tükenenecektir. Gazap tamamen yok olursa tehlikelere karşı insan kendini koruyamaz.

(İhya, c.1, s.56-57)

“Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler...”

(Fetih, 29)

“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”

(Al-i İmran, 134)

“(O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”

(Furkan, 67)

Gazalî, cimrilik ve israfın arasını **cömertlik** olarak belirlemiştir.

(ihya, c3, s.57)

Maddi hayattaki denge cömertlik, cinsel hayattaki denge ise nikâhtır.

Nefsin bütün arzularını karşılamak ve son noktaya kadar gidebilmek çok uzak bir ihtimaldir. Nefsin arzularına cephe almak da kötüdür. En iyisi insanın tabiatını göz önünde bulundurmak şartı ile dengedir.

İnsanın mutluluğu yakalayabilmesi, dünyevi arzuların kendine hakim olmamasını sağlaması ile mümkündür.

Dünyevî arzuların hakimiyeti altındaki insan bir imkâna sahip olduğunda daha fazlasını isteyecektir. Bu da sürekli mutsuzluk anlamına gelmektedir.

İslâm eğitiminde uygulanması en zor prensip
denge prensibidir.

İnsanın arzuları arasında denge kurması,
gerçekle ideal arasında denge kurması, yapma
ile yapmama arasında denge kurması zordur.

Denge nefsin kendi içindeki duygularda da görülmelidir.

İnsan şahsiyetinde güzel bir ahenk ve kompozisyon olmalıdır.

Ortak noktada birleşmek veya birleştirmek İslâm eğitiminin önemli gayelerindedir.

“(Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz.” (Al-İmran, 64)

İslâm ümmeti denge kuvvetidir. Orta yol onun
şiarıdır.

Denge ilkesi ancak dengede olan bir toplum
tarafından gerçekleştirilebilir.

“İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin yöneldiğin yeri (Kâbe'yi) biz ancak Peygamber'e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenenden ayırdetmemiz için kible yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.”

(Bakara, 143)

Örnekleme Prensibi

Örnek olma veya örnek alma olmadan eğitim tam olarak gerçekleşmez.

Peygamberler toplumda örnek alınacak şahsiyetler olarak gönderilmişlerdir.

Örnek alma toplumda yaşanan kıymet hükümlerine göre gerçekleşir.

Bir toplumda iyi olanla olmayan arasında fark gözetilmiyorsa, insanın menfaatine hangisi uygun geliyorsa onu örnek alacaktır.

Bu durumda çevrenin değer yargısı hakim olacaktır.

Lut (a.s.) kavminin kötü davranışına karşı çıkmış, fakat kavminden temiz kimselerin örnek alınmayacağı cevabını almıştı.

“Siz kadınlarınızı bırakıp da şehvetle erkeklere mi yanaşacaksınız? Doğrusu siz cahilce hareket eden bir kavimsiniz. Artık kavminin cevabı da: Lût ailesini yurdunuzdan çıkarın, şüphe yok ki, onlar çok temizlikte bulunan insanlardır, demelerinden başka olmamıştı.” (Neml, 55,56)

“Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”

(Ahzab, 21)

Burada kimin örnek alınacağı ve kimlerin örnek alabileceğine işaret edilmiştir?

Kur'an-ı Kerim'de örnek alınacak kişinin özellikleri:

Putlara tapmadı.

“Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.”

(Kafirun, 4)

Yanılmadı, sapmadı, aldanmadı.

“Battığı zaman yıldızla andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz.”

(Necm, 1-3)

Asla yalan söylemedi.

“De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın!”

(En'am, 11)

En yüksek ahlaklı idi.

**“Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”
(Kalem, 4)**

Muamelelerinde çok nazikti, tatlılıkla muamele ederdi.

“O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.”

(Al-i İmran, 159)

**İnsanlara karşı şefkatli,
esirgeyici ve bağışlayıcı idi.**

“Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir.”

(Tevbe, 128)

İnsanların yükselemeyişlerine üzülür, sıkılırdı.

“Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa (ve bu yüzden helâk olurlarsa) arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin.”

(Kehf, 6)

“(Resûlüm!) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!”

(Şuara, 3)

Örnek almak,
körü körüne taklid etmek değildir.

Kur'an- ı Kerim düşünmeyi ve araştırmayı emir buyurmaktadır.

“(Seni yalanlayanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur” (Hac, 46)

Söz, davranış; emredilen ve yapılan uygun olmalıdır.

Telkin edenin sözü ve davranışı arasında uygunluk yoksa o iyi bir örnek olamaz.

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.” (Saf, 2,3)

Ayrıca **söz verip sözünde durmak** çocuk eğitimi ve sosyal ilişkiler bakımından önemlidir.

“Kıyamet gününde bir kimse getirilip cehenneme atılır. Bağırsakları karnından dışarı fırlar. Ve o halinde, değirmen çeviren merkep gibi döner. Cehennemdekiler onun yanına toplanırlar ve: Ya filan bu ne hal! Bize iyiliği emredip kötülükten nehyeden sen değil miydin? derler ve o da; Evet, iyiliği emrederdim fakat onu yapmazdım. Kötülükten sakındırırdım da onu yapardım.”

(Buharî, Bedu'l-halk, 10.)

“(Şuayb) dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim.” (Hud, 88)

“(Ey bilginler!) Sizler Kitab'ı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?”
(Bakara, 44)

Ceza Prensibi

Ceza konusunda İslâm, bilgi, sorumluluk ve cezanın arasında bağlantı arar.

Suçta iten sorumlulukları da dikkate alır.

Sorumluluk bilgi ile doğru orantılıdır.

“Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah her şeyi çok iyi bilendir.” (Tevbe, 115)

“Ey cin ve insan cemaati! İçinizden size benim âyetlerimi tebliğ eden ve sizi bu güne kavuşmanızla korkutan Peygamberler gelmedi mi? Diyeceklerdir ki: Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz. Ve onları dünya hayatı aldattı ve kendi aleyhlerine şahitlikte bulundular ki: Onlar muhakkak kâfir kimseler olmuşlardı. İşte bu, Rabbin ülkelerin ahalisini gâfîl bir halde bulunurlarken zulümleri sebebiyle helâk edici olmadığından dolaydır.”

(En'am, 130)

“Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.”

(İsra, 15)

“Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.”

(Taha, 43,44)

“Andolsun biz ona (Firavun'a) bütün (bu) delillerimizi gösterdik; yine de yalanladı ve diretti.”

(Taha, 56)

“Bunun üzerine Firavun, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi. Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevketmedi.”

(Taha, 78,79)

Ceza Prensibi

İslam'da uygulanan cezalar:

Eğitim çevresini değiştirmek.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

“Biz: Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yeyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde buldukları (cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır, dedik. (Bakara, 35,36)

Hz. Adem ve eşi Hz. Havva cennetten dünyaya gönderilmiştir. Çevreleri değiştirilmiştir.

Hz. Musa'nın peygamberliği döneminde İsrailoğulları onun söz ve hareketlerine karşı gelince Allah (c.c.) onları Tih Çölü'nde dolaşmakla cezalandırmıştır.

İbn Haldun bu cezanın verilmiş sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

“İsrailoğullarının Tih Çölü’nde kırk yıl dolaşmaya mahkum edilmelerinin sebep ve hikmeti düşkünlük kahır ve düşüklüğe alışmış nesli yok etmek ve yeni nesil yaratmaktır.” (Mukaddime, s.183)

Eğitim çevresini değiştirme cezası verilirken insanların karakteri de göz önünde bulundurulmalıdır.

şeytan cennetten kovuldu.

Hız. Adem de çıkarıldı.

şeytan daha da azgınlaştı.

Hız. Adem ise tevbe etti affolundu.

Dayak:

İslam eğitiminde dayak en ağır cezalar arasındadır.

Kişinin kendisine veya karşısındakine karşı işlenen hatadan dolayı dayak atılmamalıdır.

Allah ve dinine karşı işlenen bir suçtan dolayı dayak atılabilir.

“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.”

(Nur, 2)

“Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup,
sonra (bunu isbat için) dört şahit
getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık
onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin.
Onlar tamamen günahkârdırlar.”

(Nur, 4)

“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmaması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur.

Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.” (Nisa, 34)

“Bir kere Nebi (s.a.v.)’in huzuruna şarap içmiş bir kişi getirmişlerdi. Peygamberimiz bu adama vurunuz buyurdu.”

(Buhari, Hudud, 4)

“Çocuklara yedi yaşında namaz kılmayı öğretin. On yaşında kılmazlarsa dövün”

(Ebu Davut, Kitabı’s-Salat, 26)

Hz. Aişe (r.a.)şöyle buyurdu: “Peygamber (s.a.v.) cihad haricinde ne kadın, ne hizmetçi hiçbir kimseye eli ile vurmadı. Kendisine isabet eden hiçbir zarardan dolayı suçludan intikam almadı. Allah’ın hürmeti ayaklar altında çiğnenmiş olursa o başka, o zaman Allah için ondan intikam alırdı.”

(Müslim, Fezail, 79)

“Allah ve ahiret gününe inanan kimsenin (dini bir ceza dışında) 10 kamçıdan fazla vurması helal değildir.” (Buhari, Hudud, 42)

“Çocuğun terbiyesi üç vuruştur. Üçü arttırana kıyamet günü kısas yapılacaktır. Bir müslümanın te'dibi sadedinde ona vurulması on'dan onbeşe kadardır. Bundan daha fazla ve yirmiye kadar vurana kıyamet gününde vurulur.”

İslâm eğitiminde dayak vardır.
Aşamalı olarak uygulanmalıdır.

1.Öğüt

2.Tecrit etme (yanlız bırakma)

3.Dayak

Nasihât, tenbih, ihtar, korkutma, tecrit etme,
bunlar fayda vermezse dayağa başvurulabilir.

Kabisî (v.1012) şöyle diyor:

“Çocuğa vurmakta aşırı giden normal vurmanın üstüne çıkan öğretmenin durumundan sormana gelince: Bu ancak kuru, merhametsiz, cahil öğretmenden sadır olur. Önce sana, öğretmenin kızgınken çocuğu dövmekten nehyedildiğini söylemiştim. Öğretimde vurmak çocukların hataları içindir...”

İyi olmasını istediğin kimseyi terbiye etme yolu şiddet ve zarardan beri olarak terbiye etmektir. Çünkü terbiye düşmanlık kapısı değildir.”

(Kabisî, *İslâmda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, trc. Süleyman Ateş ve Hıfzurrahman R. Öymen,, s. 81-85)

Öğretmen dayak cezalarına ancak son çare olarak başvurabilir. Bunu da sık sık kullanmamalıdır.

Kullandığı takdirde de katı kalplilikle öc alan kimse pozisyonunda değil, merhametli ve terbiye edici nitelikte olmalıdır.

Yasaklama:

İslam eğitiminde ceza olarak oyun veya yemekten alıkoyma uygulanabilir.

Çocuklara yeme içmenin yasaklanması, sevdiklerinden mahrum bırakılması etkili bir cezadır.

“Andolsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsül kıtlığı ile cezalandırdık.”

(A'raf, 130)

Açlık sadece cezada değil, nefisle mücadelede de büyük bir eğitim metodudur.

Azarlama (Tevbih-Kınama):

Büyük cezalar verilmeden basit meseleler için sözlü bir cezalandırmadır.

Eğitimci öğrencisini veya baba çocuğunu bir topluluk huzurunda azarlamamalıdır.

“Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: ‘Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?’ dedi. Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşinin (Harun'un) başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi): ‘Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zalim kavimle beraber tutma!’ dedi.”

(A'raf, 150)

“Eğitimcinin ince özelliklerinden biri, doğrudan doğruya hakaret mahiyetinde olmayıp, ima ve şefkat yolu ile, öğrenciyi kötü davranışlardan menetmektir. Çünkü kusuru açıkça söylemek haya perdesini yırtar sahibine kötülük yapma cesareti verir. Bulunduğu halde inad etmeye teşvik eder.”

(Gazali, İhya, c.1, s.57)

“Çocuğun ilk işlediği suçu affedilir. İkincisinde, şu şu işleri yapmak çok kötüdür, gibi sözler söylemek sureti ile dövmeden azarlanır. Üçüncüsünde kulağı çekilir ve aynı suçu tekrar işlerse hafif yollu dövülür.”
(İbn Miskeveyh, Tehzibu'l-Ahlâk, s.20)

İslah etme:

İslam ceza ile suçlunun ızdırap çekmesini hedeflemez.

Ceza ile suçun, mevcut davranış bozukluğunun ortadan kaldırılması hedef lenir.

TC
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Ceza verilince insan kötü bir iş yaptığının farkında olacaktır.

“Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, ‘Vah bize! Hakikaten biz zalim kimselermişiz!’ derler.”

(Enbiya, 42)

Ceza davranışın kötü olduğu bilgisini
vermelidir.

Kin ve nefreti uyaracak nitelikte olmamalı,
neden verildiği belirtilmelidir.

Affetmek:

Ortamını bulamayan ağaç gelişmez,
gelişmediği için onu söküp atmaz su verip
besleriz. Gübreleriz.

Eğitimde affetmek de bu şekilde
düşünülmelidir.

“Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.”

(Şura, 40)

“Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.”

(Şura, 43)

Âişe (r.a.)’dan rivayet edildiğine göre bir gün

Peygamber (s.a.v.)’e:

Uhud Gazvesi’nin yapıldığı günden daha zor bir gün yaşadın mı? diye sordu.

Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi:

“Evet, senin kavminden çok kötülük gördüm. Bu kötülüklerin en fenası, onların bana Akabe günü yaptığıdır. Tâifli Abdükülâl’in oğlu İbni Abdüyâlîl’e sığınmak istemiştim de beni kabul etmemişti.

Ben de geri dönmüş derin kederler içinde yürüyüp gidiyordum. Karnüsseâlib'e varıncaya kadar kendime gelemedim. Orada başımı kaldırıp baktığımda, bir bulutun beni gölgelediğini gördüm. Dikkatlice bakınca, bulutun içinde Cebrâil aleyhisselâm'ı farkettim. Cebrâil

bana seslenerek:

- Allah Teâlâ kavminin sana ne söylediğini ve seni himâye etmeyi nasıl reddettiğini duymuştur. Onlara dilediğini yapması için de sana Dağlar Meleği'ni göndermiştir, dedi.

Bunun üzerine Dağlar Meleği bana seslenerek selâm verdi. Sonra da:

- Ey Muhammed! Kavminin sana ne dediğini Cenâb-ı Hak işitti. Ben Dağlar Meleği'yim. Ne emredersen yapmam için Allah Teâlâ beni sana gönderdi. Ne yapmamı istiyorsun? Eğer dilerse şu iki dağı onların başına geçireyim, dedi. O zaman:
- Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın onların soylarından sadece Allah'a ibadet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim, dedim. “

(Buhari, Bedu'l-halk, 7; Müslim, cihad, 111)

Buraya kadar sayılan ceza usullerinde yer ve zamana göre sakınca olmayabilir fakat sevap da bulunmayabilir.

Fakat ayla suça karşılık vermede sevap vardır. Af, kalpleri kazanma, insanlar arası kaynaşma gibi yüksek hedeflere ulaştırır.

Afetmek sabırla alakalıdır. Sabır olmadığı taktirde affedebilmek zordur.

“O vakit (Uhud savaşı) Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.” (Al-i İmran, 159)

Affedemeyenler eğitimci olamazlar.

Affetmek için kin yutulmalıdır.

“O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.”

(Al-i İmran, 134)

Affetmek ilahî bir vasıftır. ve Allah (c.c.) bu özelliğın kullarında da görülmesini istemektedir.

“Onlar (iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler), büyük günahlardan ve hayasızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.”

(Şura, 37)

Affedilmek için suçlu tarafından özür dilenmesi
gereklidir.

Özür dilemeden affedilmez.

suç

istiğfar

af

“Ve her kim bir kötülük yapar veya nefesine zulmeder de sonra Allah Teâlâ'dan mağfiret dilerse Allah Teâlâ'ya çok bağışlayan, pek esirgeyen bulur.”

(Nisa, 110)

İslam işlenen suçun sebebini araştırır.

Sebebi araştırılmadan ceza verilmez.

Ceza sebebe göre verilir.

“Allah buyurdu: Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir? (İblis): Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi.”

(A'raf, 12)

Hz. Musa Sina dağına çıkmasından sonra Samirî buzağıyı yaptı. Hz. Musa dönüşünde suçu ilk olarak Hz. Harun'a yükledi, sebebini sordu:

“Ey Harun! dedi, sana ne engel oldu da, bunların dalâlete düştüklerini gördüğün vakit peşimden gelmedin? Emrime âsi mi oldun?”

(Taha, 92,93)

Harun (a.s.) da cevaben:

“Ey annemin oğlu! dedi, saçımı sakalımı, yolma!
Ben, senin: ‘İsrailoğullarının arasına ayrılık
düşürdün; sözümü tutmadın!’ demenden
korktum.” (Taha, 94)

Sebebini öğenince Hz. Musa affetti.

Bu sefer Samirî’ye döndü:

“Ya senin zorun nedir, ey Sâmirî? dedi.”

(Taha, 95)

“O da: Ben, onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi, dedi.”

(Taha, 96)

Hz. Musa Samirî'nin ileri sürdüğü sebebi dinleyince ceza veriyor:

“Musa: Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: ‘Bana dokunmayın!’ diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!”

(Taha, 97)

Hız. Musa verdiği cezanın sebebini ve doğru anlayışı da ekliyor:

“Sizin ilâhınız, yalnızca, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.”

(Taha, 98)

İslam ilk olarak suça sürükleyen şartlardan toplumu temizlemeyi hedeflemektedir.

Bu tedbiri aldıktan sonra makul bir mazereti olmayan kişilere ceza uygulamaktadır.

İslâm, hata edenleri meşgul etmek için görev de vermektedir. Bu görev bazen ibadet de olabilir.

“Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder)...

...Yahut (avlanmanın cezası), fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffârettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki (yasak av yapan) işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.”
(Maide, 95)

iyilik:

Ceza olarak affın da ötesinde iyilik vardır.

Davranışın öyle değil de böyle olacağını göstermek için iyilik gereklidir.

Suç işleyeni kazanmak önemlidir. Bunu yolu da kötülüğe iyilikle cevap vermektir.

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.”

(Fussilet, 34)

Bu kolay elde edilecek bir meziyet değildir.

İlahi bir özelliktir.

Tek şartı sabretmektir.

“Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.”

(Fussilet, 35)

“İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar.”

(Kasas, 54)

“Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.”

(Ra'd, 22)

Eğitimde bir suça herhangi bir ceza uygulandığında netice alınmadığı taktirde veya aksi tesir yaparsa, hemen uygulanan cezayı iyiliğe çevirmek İslâm'ın önemli bir eğitim metodudur.

“Biz hangi ÷lkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını, (peygambere baş kaldırdıklarından ötürü bize) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkılmışızdır. Sonra kötülüğü (darlığı) değiştirip yerine iyilik (bolluk) getirdik. Nihayet çoğaldılar ve: <<Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı>> dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık.”

(A'raf, 94,95)

İyilik ötüğü ortadan kaldıracılabilecek en iyi vasıta dır.

“Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.”

(Hud, 114)

“(Resûlüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.”

(Nahl, 125)

Mükâfat:

Ceza aynı zamanda mükâfat anlamına da gelmektedir.

İyi davranışların mükâfatlandırılması da cezadır.

Mükâfatlar manevî ve maddi olarak iki kısımdır.

Allah'tan korkup da iyi amaller işleyenlere Allah manevî mükâfat olarak sevinç veriyor.

“O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler...”

Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. ‘Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.’ ‘Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız’ (derler). İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.

(İnsan, 7-11)

Surenin devamında **maddi mükafatlar** da vardır...

“Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur...”

...Yanlarında, gümüş kaplar ve billûr kâselerle, gümüş beyazlığında (billûr gibi) şeffaf kupalarla dolaşılır ki, sâkiler bunu (cennet şarabını) ölçüsünce tayin ve takdir ederler. Onlara orada bir kâsedan içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebîl denir. O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedîmler dolaşır ki, onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın...

...Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün. Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir. (Onlara şöyle denir:) Bu, sizin için bir mükâfattır. Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur.

(İnsan, 12-22)

Kimler mükafatlandırılacaktır?

1. Sabredenler

“Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder.” (insan, 12)

2. Muhsinler (iyilik yapanlar)

(Kendilerine:) ‘İşlediklerinizin karşılığı olarak şimdi âfiyetle yeyin için’ (denir). İşte, biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız.

(Murselât, 43,44)

3. Şükredenler

“Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesna, katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız.”

(Kamer, 34,35)

4. Müttakiler

“(O yurt,) girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini böyle mükâfatlandırır.”

(Nahl, 31)

5. İman edip iyi amel işleyenler

“Zira Allah, iman edip iyi işler yapanlara kendi lütfundan karşılık verecektir. Şüphesiz O, kâfirleri sevmez.” (Rum, 45)

“Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır. Sadece O'na döndürüleceksiniz.” (Bakara, 245)

İslam suçun niteliğine göre ceza uyguladığı gibi iyi davranışın niteliğine göre mükâfat uygulamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de mükâfatın katları belirtilmiştir:

İki kat:

“İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar.”

(Kasas, 54)

“Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarfedenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.”

(Bakara, 265)

On kat:

“Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.”
(En'am, 160)

Yediyüz kat:

“Allah yolunda mallarını harcayanların örneği,
yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her
başakta yüz dane vardır...”

(Bakara, 261)

Sonsuz:

“...Allah dilediğine kat kat fazlasını verir.
Allah'ın lütfu geniştir, O herşeyi bilir.”
(Bakara, 261)

“Çocuğun güzel bir davranışı görülürse, ikram edilmeli ve mükafatlandırılmalıdır. Bu onu sevindirecek şekilde olmalıdır. Halk arasında daha iyi hareketlerinden dolayı övülmelidir. Bütün bunlar çocuğu iyiliğe teşvik eder.”

(Gazalî, İhya, c.3, s.73)

İslam Eğitimindeki Ceza ve Mükafatın karakteristik özellikleri:

Ceza dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki boyutludur, mükafatları maddî ve manevîdir.

Cezalar suça göre ayarlanır. Davranıştan ziyade sebepler üzerinde durulur. Suça göre ceza vardır. Suç kaynağını kurutmak esastır.

Cezada ilk merhale olarak “af” veya “iyilik” metodu kullanılır. Her suç cezalandırılacak diye kati bir tutum yoktur. Tedricî bir metod uygulanır.

Önleme, ıslah etme hedef alınmaktadır. Suçlunun suç işlediğinin farkına varması, neyin iyi davranış olduğunu anlaması önemlidir.

Sebebi araştırılmadan ceza verilmez. Suçlu görünen kişinin savunması mutlaka alınır. Tevbe edenler ilk suçta bağışlanır. İkinci defa işlemlerinde daha ağır bir ceza ile cezalandırılır.

Davranışların sebepleri bilinmeden ve onun çirkinliği suçluya gösterilmeden ceza verilmez.

Sevgi ve Merhamet Prensibi

Sevgisiz eğitim düşünülemez.

İnsanları bir araya getirme, birleştirme, kaynaştırma gibi insani faaliyetler sevgi olmadan gerçekleşemez.

Sevgi ve Merhamet Prensibi

Eğiticide sevgi ve merhamet varsa birleştirici
olacaktır.

Aksi taktirde ondan kaēacaklardır.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

“O vakit (Uhud savaşı) Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.” (Al-i İmran, 159)

“Merhamet etmeyene merhamet olunmaz”

(Buharî, Kitabu'l-edeb, 18, 27; Müslim Fezail, 65)

İlahî merhameti kazanabilmek için kula merhamet etmek gereklidir.

Sebeup sonuç ilişkisi vardır.

“Öğretmen çocukların babaları yerindedir. Onun daima ekşi suratlı oluşu sevilmeyen bir kabalıktır. Ve çocuklar bu kabalığa alıştırlarsa öğretmene cüret ederler. Fakat terbiye edilmeyi hak ettikleri zaman ekşi görünürse, bu hal onları terbiye edeceğine, döveceğine delalet eden bir hal olur. Ne büsbütün nefret ettirecek şekilde surat asmalı ne de çocuklarla laubali olmalıdır.” (Kabisî, *İslâmda Öğretmen ve Öğrenci Meselelerine Dair Geniş Risale*, trc. Süleyman Ateş ve Hıfzurrahman R. Öymen,, s.53)

Sevgi ve Merhamet Prensibi

Öğrenci sevgisi evlat sevgisinden kaynaklanır.

Çocuğunu sevmeyen eğitimci öğrencisini
sevemez.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ

“Çölde yaşayan Araplardan bazıları Resulullah’ın (s.a.v.) yanına geldiler; (Onun çocukları öpüp sevdiğini görünce): **“Siz çocuklarınızı öpüyor musunuz?”** dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): **“Evet”** cevabını verince onlar: **“Ama biz vallahi çocukları öpmeyiz”** dediler. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.): **“Allah, sizin kalbinizden merhameti söktüyse, ben ne yapabilirim”** buyurdu.”

(Buharî, Kitabu’l-edep, 18)

Sevmek için merhamet gereklidir.

“Hz. Üsame b. Zeyd’in rivayetine göre, küçükken Hz. Peygamber onu bir dizine, Hz. Hasan’ı da diğer dizine oturtur. Sonra onları bağrına basarak şu duada bulunurdu: ‘Allah’ım onlara merhamet et, ben de onlara merhamet ediyorum.’”

(Buharî, Kitabu’l-edep, 22)

Hz. Peygamber torunu Hz. Zeyneb ve Ebu'l-As'ın küçük kızı Umame'yi namaz kılarken, Rükûya gittiğinde yere koyar kalkınca kaldırırdı.

(Buharî, Salât, 106; Ebu Davut, Salât, 165; Nesaî, Sehib, 13)

Bir defasında küçük bir çocuğu kucağına almış, çocuk onun eteğine işemişti. Hiç kızmadan su isteyip idrarlanan yeri yıkamıştır.

(Buharî, Vudu, 59)

Hidayet Prensibi

Gerçek rehber insan olamaz.

Ancak ilahî olabilir.

Kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir.

İslâm eğiten insanların eğitimde herşeyi gerçekleştirebileceklerini kabul etmemektedir.

Tebliğ görevi yaparlar.

Hidayet İlahîdir.

“(Cennette) onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: ‘Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler.’ Onlara: İşte size cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona vâris kıldınız diye seslenilir.” (A’raf, 43)

İyi bir çocuk sahibi olmak ve onu iyi yetiştirmek için ilahî kudretin tecelli etmesi gereklidir.

Dua etmek önemlidir.

“Sizi bir tek candan (Âdem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur. Eşi ile (birleşince) eşi hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye dua ettiler.” (A'raf, 189)

“(Kıyamet gününde) hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: ‘Biz sizin tâbilerinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?’ Onlar da diyecekler ki: ‘(Ne yapalım) Allah bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yolailetirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur.’” (İbrahim, 21)

“Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi.
O da batınca, Rabbim bana doğru yolu
göstermezse elbette yoldan sapan
topluluklardan olurum, dedi.”

(En'am, 77)

Allah dilemese kimse kimseyi doğru yola
iletemez. Peygamberler bile...

“(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete
erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet
verir ve hidayete girecek olanları en iyi O
bilir.” (Kasas, 56)

“(Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lâkin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.” (Bakara, 272)

“(Resûlüm!) onlar seni yalanlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım. Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın? Onlardan sana bakan da vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?” (Yunus, 41-43)

“(Resûlüm!) Sağırlara sen mi işittireceksin; yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?” (Zuhruf, 40)

Peygamberler ilahî takdirin sınırları çerçevesinde hidayet görevlerini yerine getirirler.

Eğitimcinin doğru yolu gösterebilmesi için inançlı olması gereklidir. Bu hak inanç olmalıdır.

“O iman eden kimse: Ey kavmim! dedi, siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.”

(Mümin, 38)

“Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.” (Mümin, 44)

“Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım.” (Meryem, 43)

“Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.” (İsra, 9)

Peygamber efendimiz (s.a.v.)'ın getirdiği Kur'an-ı Kerim bizzat hidayettir. Bu sebeple Peygamberimiz de rehberdir.

“Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.” (İsra, 9)

“Allah’ın benimle gönderdiği hidayet ve ilim, bol yağmura benzer. Bu yağmur bir toprağa düşer ki, onun bir kısmı suyu kabul eder de çayır ve bol ot yetiştirir. Bir kısmı da kurak olur. Suyu tutar da Allah halkı onunla faydalandırır. Ondan içerler, suvarırlar, ekin ekerler. Bu yağmur başka bir nevi toprağa da isabet eder ki, düz ve kaypaktır. Ne suyu tutar ne de çayır bitirir. Allah’ın dinini anlayıp da...

...Allah'ın benimle gönderdiğinden faydalanan ve bunu bilip başkasına bildiren kimseye karşı başını kaldırmayan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidayetini kabul etmeyen kimse böyledir.”

(Buharî, Kitabu'l-İlm, 20; Müslim, Fedail, 15)

İslami eğitimde rehberliğin başında ilahi kaynak bulunmaktadır. Bu kaynağın karışmadığı dikkate alınmadığı eğitim sistemleri noksandır. Bu kaynağın altında ilahi kitaplar gelir. Onlar da insanlara doğru yolu gösterir. Nasıl terbiye edeceklerini nelere dikkat edeceklerini gösterirler. Bunun ardında Peygamberler gelir. İlahi kaderin çizdiği plan dahilinde kendi rehberlik görevlerini yürütürler.

Teşekkür ederim.

mismail.bagdatli@istanbul.edu.tr

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ